

I

We weten niets en geschiedenis is een leugen en liefde bestaat niet, maar soms volstaat angst, angst als het gouddraad uit een sprookje, om alle verloren werkelijkheden te herwinnen; waarheid, wetenschap, liefde. Voor elk gebaar dat onder verdenking staat genereert angst een reeks van mogelijke steden. Boezem iemand die in staat is die te bouwen angst in en de wereld is van jou.

Een paar voorvallen en verscheidene ongelukken brengen Rafael Guastavino naar New York. We weten hoe zijn gezicht er in 1881 uitziet: zijn mond verborgen achter een grote Pruisische snor, hangende oogleden,

beginnende kaalheid. Zo hebben onze overgrootouders hem gezien, ze kwamen hem tegen op de kade in Marseille, maar dat weten ze niet meer. Iets deed ze hun hoed afnemen, misschien zijn dure maatpak of de mooie vrouw aan zijn zijde met aan haar ene hand twee eigen meisjes en aan haar andere hand een jongetje van een ander, een jongen die wel een geflatteerde miniatuurversie van zijn vader lijkt; iets deed ze hun hoed afnemen en toch hebben ze geen moment meer aan hem gedacht, hij was te gewoon, te Spaans. Wij weten nu wat onze overgrootouders niet wisten, namelijk dat die man en dat jongetje Rafael Guastavino heten, dat ze opgemeld zullen worden als de grote bouwmeesters van New York, vervolgens vergeten en ten slotte herontdekt als de grondleggers van de modernistische architectuur in Noord-Amerika. Wij weten dat ze zullen worden weggezet als de schaamteloze boeven die een middeleeuwse constructie patenteerden zodat niemand die zonder hun toestemming kon gebruiken en aan die methode, die sinds de twaalfde eeuw algemeen werd toegepast, alleen een handvol portlandcement en een paar ijzeren krammen toevoegden; degenen die een brandveilige bouwconstructie verkochten aan een land dat niets zozeer vreesde als het vuur, de visionairs die een complete constructiemethode naar een ander continent verplaatsten en haar een waardigheid toekenden

die ze anders nooit gehad zou hebben; de genieën, metselaars, oplichters, wijnmakers, familiebegunstigers, dwangmatige bouwmeesters; omstandigheden die veel te tegenstrijdig klinken om waar te zijn of juist zo tegenstrijdig dat ze wel waar moeten zijn, maar we weten niet hoe Guastavino's angst eruitzag, de angst die hem op 26 februari 1881 in Marseille aan boord deed gaan van een schip met bestemming New York, zonder een woord Engels te spreken, en na een zwendel die het hem voorgoed onmogelijk maakte terug te keren; die elektriserende angst die elk leven een bestemming geeft. Kortom, we weten niets.

Hoewel het, bij nader inzien, ook zo kan zijn dat angst niet echt deel uitmaakte van zijn bagage. De Chinese antropoloog Fei Xiaotong schreef ooit dat de Verenigde Staten van Amerika het enige land was zonder geesten. Wellicht koos Rafael Guastavino met New York simpelweg voor een wereld zonder geesten. Een geestvrije wereld om een brandvrije architectuur naartoe te brengen.

Het schijnt dat Rafael Guastavino, van moederskant Moreno, in 1859, op zijn zestiende, zijn eerste brand zag, en wel in het centrum van Valencia. We kennen de precieze omstandigheden niet. We stellen ons voor, want we hebben de neiging te fantaseren, dat hij tussen

de menigte door naar de vlammen gluurde. We weten dat hij vlakbij woonde, in de Calle Verónica, dat zijn vader een meubelmaker was, afkomstig uit een familie van pianobouwers, en dat hij de vijfde was van veertien kinderen, van wie er maar zeven de volwassen leeftijd bereikten. De brand was in het oude stadhuis. We weten ook hoe een dergelijk vuur eruitziet. Vigenère beschrijft het in zijn *Traicté du feu et du sel* als 'een onverzadigbaar beest dat alles verslindt wat het als geboorte en leven ervaart, een beest dat na alles te hebben verslonden, ook zichzelf verslindt'. En hoewel we 'niet meer gewoon zijn de geheimen van het boek der natuur te lezen', zoals Guastavino zelf een beetje pompeus zei, stoppen we in de vlammenzee met lezen en beginnen met voelen. Wat een merkwaardig inzicht maakt zich van ons meester: ineens wordt duidelijk dat gebouwen standhouden of in brand vliegen en instorten, zoals het stadhuis instort, dat gebouwen en bruggen instorten zoals mensen instorten, en het heeft weinig zin je af te vragen wat er gebeurd is.

In de fabriek van de architect Monleón ziet Rafael Guastavino wellicht nog een vuur, dat statisch is en zich herhaalt zonder uit te doven of op te laaien; het vuur in de steenoven. En hij ziet het ook in de muziek, in de houtnerven van een viool. Hij wil graag musicus worden en dan weer niet, of misschien maar halfhalf,

omdat hij weet dat hij geen talent heeft, al is de liefde er wel. Zo gaat dat. Het vuur voor de muziek is als het vuur dat het stadhuis in de as legt, het is veeleisend en verslindend, het heeft geen moraal. Ook ziet hij het vuur in het plafondgewelf van zijn verre verwant Juan José Nadal, in de boog die zich buigt over de gelovigen in de Sant Jaume-kerk. Hij ziet het jaren later in de lichamen van vrouwen, in de opwinding die hij voelt als hij met hen in contact komt. Soms zou hij er op de markt een willen aanwijzen om haar ter plekke te nemen, zou hij willen dat zij hetzelfde voelde als hij en dat alles als vanzelf ging, dat dezelfde beneveling die hem van zijn verstand berooft, ook haar van het verstand beroofde en dat ze een paar minuten later al zouden staan uithijgen in een steegje. Simpel? Misschien, maar niemand heeft beweerd dat Guastavino een casanova is.

Ook in zaken ziet Guastavino het vuur. In de verhalen die door nauwkeurige woorden worden omhuld en verguld, of die aan kracht verliezen door een gebrek aan nauwkeurige woorden. In tegenstelling tot het vuur dat korte metten maakt met het stadhuis, gaat het zakelijke vuur voorbij aan de bron ervan, het is een vuur zonder kern waarbij je moet luisteren naar lukrake opmerkingen, moet zeggen wat er van je verwacht wordt en moet leren zwijgen. Daarom is het de architectuur die het hart van de jonge Guastavino verovert en niet de mu-

ziek. Want hoezeer het vuur van de muziek ook gloeit, het vuur van gebouwen verrijkt.

We weten dat Rafael Guastavino in 1859 naar Barcelona verhuist om op zijn zeventiende voor bouwmeester te leren, en logeert bij een oom van vaderskant die te rijk is om daar geen gebruik van te maken. Die oom heet Ramón Guastavino, hij is kleermaker van beroep en mede-eigenaar van de textielketen El Águila. We weten ook dat het niet lang duurt voordat hij zijn nichtje Pilar Guastavino, geboren Buenaventura, een weesmeisje dat oom Ramón in zijn gezin opnam en zijn achternaam gaf, zwanger heeft gemaakt.

Dat huishouden, dat staat voor alles wat Guastavino nooit heeft gekend, verandert zijn wereld, dat huis waar hij geniet van zijn voorrechten, waar hij de hele zomer aan burgerlijke fantasieën ten prooi is terwijl hij zijn examens voorbereidt, achter Pilar aan zit als ze alleen thuis zijn en zijn maatpak borstelt zodat het er mooier uitziet. In dat huis waar hij een dunne snor laat staan en de blik heeft van een uitgehongerde kat, wordt alles anders voor hem. Daar bewondert hij het zakeninstinct van oom Ramón en het geld van oom Ramón, en neemt hij afstand van Valencia en van zijn vader, de meubelmaker. Hij ontdekt ook dat er op deze wereld prinsen bestaan en dat hij een van hen kan zijn door een beetje

lef te tonen en een beetje te vergeten. Dus na de onvermijdelijke uitbrander en de onvermijdelijke toast en de onvermijdelijke sigaar en schouderklop, per slot van rekening blijft alles – hoe absurd het ook lijkt – binnen de familie, trouwen Guastavino en María Pilar Buenaventura, voorheen Guastavino, in hetzelfde jaar 1859 in de parochiekerk, beiden nog te puberaal om niet het mikpunt van spot te zijn voor de gasten, met een bruidegom – vast en zeker aangeschoten – die vioolspeelt, en een bruid – vast en zeker nuchter – die vanaf het eerste begin een hekel aan haar man heeft, maar wat doet het er per slot van rekening toe of twee pubers van elkaar houden of elkaar haten.

Maar we kunnen ook op Guastavino vertrouwen. We kunnen denken dat in de jaren waarin er op de geboorte van zijn eerste zoon, José, een tweede volgt, Ramon, en vervolgens een derde, Manuel, Guastavino wat je noemt een man wordt. We kunnen denken dat Guastavino behalve van burgerlijke liefhebberijen van zijn vak leert houden met liefde voor het ambacht, zoals hij van de muziek houdt die hij graag zou componeren, maar waartoe hij niet in staat is, en daarom is hij zijn illustere meesters van de academie voor bouwkunst in Barcelona, don Juan Torras en don Elías Rogent, dankbaar ‘dat ze me hebben ingewijd in de kunsten en de toegepaste

wetenschap en me hebben gewezen op het tamboerijngewelf, een gemetselde constructie die toen nog in de kinderschoenen stond'. Sinds zeven eeuwen in de kinderschoenen, maakt niet uit, evengoed in de kinderschoenen. We gaan een weiland echt niet minder helder zien doordat er een wolk overheen trekt. En mocht het zo zijn dat we toch niet zonder meer op Guastavino's woorden kunnen afgaan, dan kunnen we tenminste op zijn blijdschap afgaan.

Onderweg naar de studio van Granelli i Robert waar hij als assistent werkt, of wanneer Guastavino van de metaalgieterij naar de academie voor bouwkunst wandelt, voelt hij soms een vreemde euforie, vergelijkbaar met een aansporing. Hij is vrolijk, niet alleen omdat hij zonder zijn studie te hebben afgemaakt al een paar villa's heeft ontworpen, maar omdat alles mogelijk is, omdat hij de hele wereld heeft beetgenomen, hoewel beetnemen niet het juiste woord is. Wat we willen zeggen is dat Guastavino begrijpt dat leven het allerbelangrijkste is, dat het belangrijk is om te maken, maken en nog eens te maken, dat de strijd niet door talent wordt gewonnen, maar door degenen die nog over middelen beschikken op het moment dat anderen met lege handen staan, dat bezit religie is, dingen zo elementair als water, iets wat de meeste mensen desondanks pas laat inzien en sommige nooit. Guastavino slaagt daar wel in

doordat hij er zo naarstig naar verlangt de omgangsvormen van invloedrijke families als de Güells, de Muntadas, de Oliveros en de Blajots over te nemen, onder hun hoede genomen te worden met die vreemde arbitraire kieskeurigheid waarmee rijke mensen hun minder rijke maar wel intelligente vrienden kiezen, minder rijk maar grote kunstenaars, om hun leven kleur te geven en wakker geschud te worden uit hun mateloze verveling, de immense dodelijke verveling die uitgerekend het gevolg is van hun eigen privileges.

En dus adopteert Guastavino dat tamboerijngewelf, die gemetselde constructie die nog in de kinderschoenen staat maar al zeven eeuwen wordt toegepast om middenscheppen van kerken te overspannen, plafonds te verstevigen en trappen te bouwen en uiteindelijk niet meer is dan metselwerk en zegt: als we nu eens op de eerste laag tegels een laag portlandcement aanbrengen in plaats van pleisterwerk om deze sterker en tevens brandveilig te maken en hier en daar wat ijzeren krammen toevoegen, en als we nu eens dit systeem, dat we hebben verbeterd, zouden patenteren. Die eenvoudige ingeving verandert zijn leven. Het hoeft niet te verbazen dat het toeval zoveel invloed op ons heeft, alleen al het feit dat we leven is toeval. Guastavino zelf onderschat zijn vondst wanneer hij de bouwtekeningen voor de textiel fabriek van Batlló voorbereidt, zonder zich zelfs maar architect te mogen

noemen. Hij beseft dat het iets nieuws is, dat meneer Batlló de ruimte met gemetselde gewelven, verbonden met bijzonder dunne ijzeren steunen, met open mond zal gadeslaan, net als en passant oom Ramón, die hem deze opdracht en al zijn andere opdrachten heeft bezorgd. Hij weet dat – zoals Pavese schrijft – een vruchtbaar idee de combinatie van twee vondsten is, maar hij beseft niet dat dit zijn grote klapper zal zijn. Portlandcement is duur en moet uit Engeland worden geïmporteerd, maar dat geeft het materiaal juist aanzien ten opzichte van Romeins cement dat in Catalonië wordt gebruikt. Het is alsof al die architecten met wie hij op de academie heeft gezeten en die zich nog steeds met die zouteloze Franse architectuur bezighouden, de rijke families, de textielhandel van oom Ramón, de uitvinding van het portlandcement, alsof dat alles op hem zat te wachten zodat hij zijn definitieve slag kon slaan, alsof de wereld eeuwenlang had samengespannen om hem iets te geven wat de rest niet is gegund en wat hem, wellicht, in feite toekwam. En die vondst om het oude met het nieuwe te combineren, het tamboerijngewelf en het portlandcement, gaat gepaard met de zekerheid dat de hele natie een wijk is en elke wijk een klasse, en met het vermoeden – weliswaar minder makkelijk te bewijzen, maar daarom niet minder voor de hand liggend – dat elke klasse in werkelijkheid aan een zijden draadje hangt: het draadje dat hun natuurlijke zelf

met hun uitvinding verbindt, met wie ze in werkelijkheid zijn en met het verhaal dat ze van zichzelf maken.

Veel boeken over Guastavino belanden op dit punt in een vreemde impasse. Guastavino lijkt twee levens te hebben: een gedenkwaardig leven dat in New York begint, en een traditioneel leven in Huesca, dat niemand zich herinnert. Er is sprake van een zekere nalatigheid in de boeken, misschien alleen omdat die ook in het leven bestaat, of erger, omdat we graag in talent willen geloven, dat gezegende talent dat sommigen ten deel valt en anderen niet. Vervolgens wordt er vaak gezegd dat Guastavino's libido zijn huwelijk te gronde richt, waarop er een lange keten van dood en verval volgt, iets wat niet alleen op waarheid berust, maar ook heel goed te bewijzen is, al blijft het echte raadsel buiten beeld, namelijk Guastavino's angst.

Er zijn mensen die reppen van een tovenaarsvloek: een jaar voor de dood van oom Ramón, in 1871, gaan Guastavino en Pilar uit elkaar. Na de dood van zijn wel-doener veranderen de paarden ineens in muizen en de koets in een pompoen. In plaats van aanstormend talent met suikeroom is Guastavino nu een architect zonder papieren. Zijn projecten, tot dan toe ondertekend door stromannen, zijn nu van niemand. Ook zijn familie is van niemand. Pilar zet hem het huis uit en hoewel ze

hem na een paar maanden weer terugneemt, is het niet meer hetzelfde, net zomin als zijn contacten dat zijn, die voorheen deuren voor hem openen zonder dat hij zelfs maar hoefde aan te kloppen. Catalonië is in 1871 een politiek kruitvat. Investeerders schrikken terug. Bouwprojecten worden stilgelegd. Guastavino koopt met het geld uit de erfenis wat landerijen in Huesca, die hij gebruikt om wijn te verbouwen, maar ook om stoom af te blazen. Tijdens een van de zeldzame keren dat hij naar Barcelona teruggaat, raakt Pilar, de intussen gehate Pilar, opnieuw zwanger. Wat voelt Guastavino voor haar? Het is niet alleen een gebrek aan affectie, het is eerder iets hypnotisch: een vreemde afstandelijkheid die hem telkens overvalt als hij zijn glansloze rol in het familiedrama vertolkt. Wanneer hij in Barcelona is, zoekt hij haar op, praat met haar en met de kinderen die als een stel goed afgerichte duivels een steeds grotere hekel aan hem krijgen, en wanneer ze het beu zijn het over roddels te hebben of over politiek, waar zij niets van begrijpt en die hij diep vanbinnen saai vindt, als het natafelen langer duurt dan gewoonlijk, staart Guastavino naar haar zwangere buik en begint voor die bolling iets te voelen wat hij voor geen van zijn drie kinderen heeft gevoeld, een goedheid die van het kind uitgaat en die een beroep op hem doet, zelfs nog voor het er is. Het is alsof in die bolling zijn hekel op onverklaarbare wijze omslaat in

liefde, alsof zijn enorme hekel aan Pilar, en ook een beetje aan zijn drie kinderen en aan dat land van boerenkinkels en aan de regen die maar niet komt, daarin omslaat in hoop.

Er zijn mensen die pas bij hun derde huwelijk trouwen of pas bij hun tweede dood sterven. Guastavino wordt vader bij zijn vierde zoon. Ze noemen hem Rafael. Rafael Guastavino Guastavino, hoewel hij zal zorgen dat de achternaam van het kind wordt aangepast voordat ze op de boot naar New York stappen: Rafael Guastavino Expósito, een kleine vernedering voor Pilar, of misschien zelfs dat niet, het formuleren van een verlangen, de zoon van Guastavino en van niemand anders, van Guastavino en het schuim, voortgekomen uit zijn hoofd, als een sprookjesfiguur. We weten niet hoe die liefde zich manifesteert, noch of hij nu vaker van Huesca naar Barcelona afreist, gebruikmakend van de natuurlijke pauzes in het wijnproductieproces. Wat we wel weten is dat hij als Guastavino nog klein is, een jonge vrouw, Paulina Roig, in dienst neemt om voor het jongetje te zorgen en dat hij al gauw met haar naar bed gaat zoals hij met alle andere kindermisjes naar bed ging, al wordt hij op dit meisje verliefd, zo hevig dat hij alle omzichtigheid uit het oog verliest en Pilar voorgoed tegen zich in het harnas jaagt. Voor haar is het huwelijk nu definitief voorbij.

Verder weten we niet zoveel. Feiten brengen altijd

een tomeloze energie met zich mee: af en toe lijkt deze Guastavino, veilig in Huesca, ver van de instabiele situatie in Barcelona en het uitroepen van de Catalaanse republiek in 1873 en het herstel van de monarchie in 1874, wel een personage uit de boeken van Pérez Galdós; een gereserveerde burgerman die doet waar ook de Güells, de Muntadas, de Olivers en de Blajots zo goed in zijn: afwachten tot al die idioten elkaar hebben uitgemoord.

Ook zonder te bouwen groeit Guastavino als architect. In 1873 wordt hij gevraagd om bij te dragen aan de Spaanse inzending voor de Wereldtentoonstelling in Wenen, in '74 maakt hij deel uit van de jury die over de gevel van de kathedraal in Barcelona beslist, in '76 ontvangt hij een eervolle vermelding bij de Centennial Exposition in Philadelphia. Van die drie dingen neemt de eervolle vermelding voor Guastavino de glans van een belofte aan. Die komt, als was het de brief van een minister, in een grote envelop uit de Verenigde Staten en bejubelt het hygiënistische hoogbouwontwerp dat hij heeft ingezonden. Wellicht zouden de dingen anders gelopen zijn als iemand hem had verteld dat bijna alle architecten van de Centennial Exposition eenzelfde met lak verzegelde envelop hadden ontvangen, maar dat zou de inherente betekenis van een eervolle vermelding tenietdoen, eervol onder andere omdat niet iedereen zoiets krijgt. Guas-

tavino heeft geen reden om er niet in te geloven, dus gelooft hij erin en laat hij de brief zien aan zijn minnares Paulina en zijn vriend Oriol, en niet te vergeten aan zijn intussen verguisde Pilar, als een coup de théâtre: bij elke spottende opmerking haalt hij de eervolle vermelding uit Philadelphia tevoorschijn en legt die als een statement op tafel, zonder iets te zeggen, en dan glimlacht Pilar, of misschien ook niet, want wat doet het er per slot van rekening toe hoe echtelieden zich al dan niet gedragen als ze een hekel aan elkaar hebben.

Maar dan is het de dood die niet van ophouden weet. Zuster Dood, die op gezette tijden aanklopt. Op de dood van zijn oom Ramón in '71 volgen die van zijn tante Manuela in '74, zijn ouders, beiden in '75 en zijn broer Manuel in '76. In '76 overlijdt ook zijn oom Antonio Guastavino en in '79 zijn zus Pascuala. De dood omhult Guastavino als een loden mantel. Van zijn zes broers en zussen heeft hij nu alleen nog Carlos over, in Valencia, en Juana, in Madrid. Met enkele van deze sterfgevallen – raadselachtig genoeg die van zijn moeder en van zijn broer – heeft hij het erg moeilijk. Hij reist naar Valencia om de uitvaarten te regelen en de afhandeling van enkele belachelijk kleine erfenissen, en onderweg terug naar Barcelona krijgt hij zin om zelf ook voorgoed zijn ogen te sluiten. Valencia heeft een onheilspellende uitwerking

op hem. 'Ik bewonder je stad, maar niet te lang,' zei Eugenio Montejo over Caracas, en datzelfde zou Guastavino over Valencia gezegd kunnen hebben en, waarom ook niet, over Barcelona of Huesca of, nu we toch bezig zijn, over heel deze walgelijke wereld. Hij bewondert de walgelijke wereld, maar niet te lang.

En dus besluit hij weg te gaan, deels omdat die loden mantel op hem drukt, maar vooral omdat Pilar hem op een middag mededeelt dat ze van plan is naar Argentinië te emigreren om te voorkomen dat haar zoons in militaire dienst moeten. Die klap had Guastavino niet zien aankomen, een meer dan logische klap overigens, maar hij had hem niet zien aankomen. Dat moet aan het begin van de winter van 1880 zijn geweest. We stellen ons voor dat hij zich half opricht, steunend op een elleboog, verborgen achter de grote snor die hij heeft laten staan. Guastavino is niet zo goed in spottende opmerkingen, hij is nogal heetgebakerd. Bij bouwprojecten heeft hij de neiging de kosten te onderschatten, bij mensen de zwaarte van hun geheimen. Het is niet zozeer de beslissing zelf die hem schokt, maar de kilheid waarmee Pilar de beslissing heeft genomen, het nodige advies heeft ingewonnen en de haat al die tijd heeft laten sudderen. Hij is met stomheid geslagen. Pilar gaat verder: ze is van plan om alle kinderen mee te nemen. Niet allemaal, zegt Guastavino. Rafael niet. Het jongetje niet. En daarmee

stemt Pilar te snel in, bijna strategisch snel, misschien omdat ze het zo had gepland, misschien omdat ze beseft hoe lastig Guastavino haar het leven kan maken als hij zou willen. Er valt een gespannen stilte die in werkelijkheid een overgave inhoudt. Guastavino onthult – improviseert hij? – zijn voornemen om naar de Verenigde Staten te vertrekken. Pilar zet de tegenaanval in met nog iets anders wat ze achter zijn rug om voor elkaar heeft gekregen: ze heeft hem de rechten op de erfenis van zijn oom afgenomen en is van plan al het geld zelf mee te nemen. Dat kun je niet maken, zegt Guastavino. Het is al geregeld, zegt Pilar.

Wie bepaalt wat onvergeeflijk is? Wordt dat door wetten, door afgunst, door eer, die belachelijke eer, bepaald? Bepaal jij dat, koning Amadeus van Savoye? Bepaal jij dat, Guastavino? Bepaal jij dat, Pilar Buenaventura? Bepaal jij dat, angst? Wie zegt dat je niet een paar schuldbrieven kunt uitreiken ter waarde van veertigduizend dollar zonder de minste intentie ze terug te betalen, niet de naam van je negenjarige zoon kunt veranderen, niet aan boord kunt gaan van een schip naar New York, zonder een woord Engels te spreken, alleen omdat je een eervolle vermelding hebt gekregen waar eigenlijk niets eervols aan was? Wie bepaalt wat hiervan essentieel is, of beter gezegd: wat hiervan uit wanhoop is ontstaan en

vervolgens essentieel is geworden, alleen maar omdat daardoor Guastavino in Guastavino verandert? Dat weten we niet. We weten niets. We kennen zelfs het werkelijke gewicht van veertigduizend dollar niet, noch het cruciale gewicht in waardepapieren of de woorden die Guastavino gebruikt om zijn minnares Paulina Roig over te halen met hem en de kleine Rafael mee te gaan naar New York, en met haar twee dochters, uiteraard, want van het leven komen ons alleen onjuiste gegevens ter ore, activiteiten waarvan we niet weten wat we ermee moeten, of erger: informatie die we alleen overnemen als die onze vooroordelen bevestigt.

Bovendien bestaat het gevaar dat we Guastavino's aandeel mooier maken, dat we zijn aandeel met romantiek of misdadige epiek inkleuren. Om zulks te voorkomen zou de werkelijkheid in de haven van Marseille op 26 februari 1881 al genoeg zijn: de stank van rotte vis ruiken, al was het maar een paar tellen, of in die chaotische menigte door een hondje in de kuit gebeten worden, maar aangezien dat allemaal onmogelijk is en onze sympathie op dit punt al is uitgesproken, zeggen we dat niemand Guastavino mag tegenhouden, zodat wij kunnen zien hoe hij de koepels bouwt van St. John the Divine, het Smithsonian, het Grand Central Station, deels omdat het werkelijk zo ging – niemand hield hem tegen – maar ook, dat zullen we niet ontkennen, omdat we het

grappig vinden, zo Spaans, dat hij veertigduizend dollar achteroverdrukt. We houden van boeven, laten we dat maar meteen zeggen. En als het morgen eindelijk morgen is en al die gebouwen in Manhattan staan, wat zal het dan ook jullie nog interesseren, die fraude van veertigduizend dollar en de woede van degenen die een bevel uitvaardigden tot opsporing en aanhouding van Guastavino in dat land, dat rotland, waarnaar hij toch niet van plan was terug te keren.

Het is een lange reis en af en toe moeten de kinderen vermaakt worden. We weten niet of Guastavino Rafael en Paulina's twee dochters verhaaltjes vertelt, het past niet erg bij zijn karakter, maar we sluiten het niet uit, het leven is onvoorspelbaar als het wil. We weten niet of zijn angst van die dagen om in de gevangenis te belanden afneemt, ook niet hoe vaak hij de handvol aanbevelingsbrieven doorleest die hij de afgelopen maand heeft weten te verzamelen, en waarmee hij bij architecten in New York wil aankloppen. We nemen aan dat er op een bepaald moment sprake is van een flinke storm, zwaarder dan normaal, waardoor de angst om opgesloten te worden plaatsmaakt voor de angst om op de bodem van de oceaan te eindigen, want ook bij angsten is er sprake van een hiërarchie en het is logisch dat een groot leed door een nog groter leed wordt verdrongen. We weten,

omdat Guastavino dit vele jaren later zelf heeft verteld, dat hij aan de verschrikkelijke brand denkt die Chicago tien jaar eerder heeft geteisterd en dat die de belangrijkste reden is voor zijn besluit naar de Verenigde Staten te emigreren. De beroemde en mythische brand van 1871 in Chicago. En we weten ook wat Guastavino allemaal over de beroemde en mythische brand van 1871 in Chicago weet, want dat is wat hij tien jaar eerder in de Franse en Catalaanse kranten heeft gelezen, namelijk dat op 8 oktober van dat jaar, rond negen uur 's avonds, in DeKoven Street 137, om precies te zijn in het schuurtje dat zich aan de achterkant van DeKoven Street 137 bevindt en waarin de familie O'Leary verscheidene dieren houdt waaronder, zo weten we, een koe, iemand een gaslamp vergeet, en die koe schopt de lamp om en zet het schuurtje in lichterlaaie en vervolgens het hele huis van de O'Leary's en vervolgens de hele buurt van de O'Leary's en vervolgens bijna heel Chicago.

De artikelen die Guastavino leest vermelden ook – wellicht ter geruststelling van de lezer – dat daar, in tegenstelling tot in Europese steden, de vlammen zo verwoestend uitpakten door een samenloop van omstandigheden. Er worden onvermijdbare omstandigheden genoemd, zoals de historische droogte en de zuidwestenwind waaronder de stad gebukt ging, en vermijdbare, zoals het feit dat meer dan twee derde van de

gebouwen in Chicago opgetrokken is uit hout, dat het merendeel van de huizen geteerde daken heeft en dat het wegdek van de straten ook nog eens zeer brandbaar is. De cijfers worden nog catastrofaler als je de Pyreneeën oversteekt, daar beweren ze dat het vuur meer dan twee derde van de stad in de as heeft gelegd, aan ruim vijfhonderd mensen het leven heeft gekost en dat tienduizend inwoners dakloos zijn geworden. En zoals te verwachten valt melden ze ook dat er een golf van plunderingen op de tragedie volgde, met opnieuw tientallen doden en inmiddels ontelbare verliezen, en dat na verscheidene dagen van chaos de staat van beleg wordt afgekondigd. Dat weet Guastavino. En de kennis van die feiten – afgrijselijk maar uiteindelijk beheersbaar – is in zijn hoofd steeds groter geworden, zoals de eervolle vermelding van de Centennial Exposition van Philadelphia, tot het, eerst één pootje, dan het andere en uiteindelijk een heel wezen voortbrengt dat, zoals Vigenère in zijn *Traicté du feu et du sel* over het vuur zegt, ‘een onverzagdigbaar beest lijkt dat alles verslindt wat het als geboorte en leven ervaart, een beest dat, na alles te hebben verslonden, ook zichzelf verslindt’.

Guastavino denkt dus aan het vuur. Hij weet ook dat er in 1863 in New York als gevolg van de *Draft Riots* tientallen gebouwen zijn afgebrand en dat in 1872, een jaar na de grote brand in Chicago, weer een

grote brand een kwart van Boston in de as heeft gelegd. Hij weet dat er vuur is en dat er altijd O'Leary's met koeien zullen zijn en dronkenlappen die brandende kaarsen vergeten en rellen, en dat steden daarna moeten worden gereconstrueerd met een brandveilige bouwmethodode, want een volk zal toch niet zo achterlijk zijn om keer op keer toe te zien hoe de vruchten van zijn noeste arbeid tot as worden gereduceerd. Daar zal New York niet heel anders in zijn. De mensen daar zullen niet heel anders zijn. Dat denkt Guastavino. En hij beschikt over die bouwmethodode.